

Janez Strehovec

DEMONSKO ESTETSKO

Slovenska matica
v Ljubljani, 1995
226 strani, cena:

Že v prejšnji knjigi Strehovčevi Virtualni svetovi smo našli poglavje z naslovom Demonsko estetsko, v predstavitvi avtorja pa je bilo omenjeno, da pripravlja novo delo. Ko knjigo odpremo, se srečamo z obrnjenim vrstnim redom, zamenjana sta namreč avtor in delo. Tako se zdi, da je Demonsko estetsko napisalo Janeza Strehovca (J.S.). No ja, recimo, da je to oblikovalska domislica. Po Barthesu tako in tako vemo, da avtorjevo ime ni pomembno. Pa da ne bo pomote glede naslova: Omenjeno poglavje v Virtualnih svetovih se kljub enakemu naslovu ne pokriva z vsebino nove knjige, ki je teoretsko bolj dodelana in se pretežno ukvarja z estetiko Nicolaia Hartmanna. Delo ima podnaslov Od filozofske teorije umetnosti k estetiki kot teoriji esteticizacij. Razčetrveriva torej demona, ki se igra s čutnim zaznavanjem (aisthesis) Homo Aestheticusa.

1. Igra s hudičevim repom. "Nastanek tega dela, členjenega na enote, ki obravnavajo estetsko problematiko umetnosti, filozofijo novejših umetnostnih usmeritev ter problematiko estetskega človeka in 'tehoestetike', sega že v začetek 80. let, ko je avtor pisal svojo doktorsko disertacijo o Hartmanovi estetiki, vendar pa je tekst v letu 1994 doživel bistvene popravke in dopolnitve; približno polovica knjige je bila v zadnjem letu napisana na novo ali vsaj temeljito predelana." (Str. 21). Problem ni v ponovitvi ali reprodukciji že napisanega besedila – Baudrillard piše, da je reprodukcija kazna za željo

po popolnosti, ampak v načinu, kako J. S. označuje samega sebe. Poleg 'avtor' na več mestih uporabi zvezo 'pisec te knjige'. Kako torej najti vzrok za pisanje o sebi v tretji osebi ednine?

Očitno gre za nadzorovanje konteksta. Avtor me kot bralca skoz knjigo ne le nagovori, ampak je prisoten v višjem smislu, kot oko, ki gleda moje početje z varne razdalje. Naenkrat se zlepijo trije svetovi: svet pisca, svet bralca in tretji svet, kjer pisec že ogleduje svoje delo, ki prodira v možgane bralca. Morda pa gre le za potujitev, s katero se doseže veljavnost in znanstvena gotovost. Vprašanje o razmerju med filozofijo in znanostjo ostaja v zraku. Čemu pristajati še vedno na pojme, kot so jasnost, razločnost, razum, um? Pa nobenega relativizma, prosim!

2. Knjiga muzejev in muzej knjig. Začniva torej pri naslovu: "Estetsko, ki prevladuje ob koncu 2. tisočletja, je prav demonsko estetsko, torej estetsko, namenjeno čutnemu očaranju ne glede na posledice" (16. str.). Knjiga Demonsko estetsko se širi preko treh ravni, po katerih naj naju vodi tehničran daimon. Prvo raven napolnijo temeljni pojmi, privzeti s križišča estetike in teorije medijev. Homo Aestheticus je skrajno individualiziran posameznik, ki je odvisen od vsakodnevnih visokofrekvenčnih estetskih dražljajev. Iz gledalca se spreminja v igralca, zahteva vedno več. Čutno zaznavanje svojega telesa si povečuje s sodobnimi izumi, ne zadržujejo mu naravni čuti, saj si je okolje, v katerem živi, prilagodil do te mere, da ne razpozna več različnih svetov. Vidni svet se je povečal v obeh smereh: proti atomarnim delcem in proti kozmosu. V fiziki že govorijo o pričakovanju združitve teorij mikro- in makrokozmosa. Homo Aestheticus je izdelek potrošniške družbe in je že nekaj desetletij naravnane le na očaranost nad im-

presivnim pojavom, ne glede na posledice. Umetnost je le eden izmed pojavov. Če je Benjamin govoril o izgubi avre umetnosti, pa lahko danes govorimo o izgubi umetnine, ali kot bi lahko spregovorila fenomenološka estetika, o izgubi estetskega predmeta.

Umetnost nastaja, kot vedno, znotraj goste mreže družbenih razmerij. Pri današnjem 'kseroksnem stanju kulture' (J. Baudrillard) je umetnik ostal nosilec velikega dela lastnosti, ki so se v preteklosti pripisovale umetnini. Vzdrževati mora medijsko sliko o sebi, okriti se mora z glamourjem, ki je edina avra, ostala od umetnosti. Nikogar več ne zanimajo umetnine, vsakdo hoče imeti le pravico do kopiranja. Internet je postal zanimivejši kot romani romantičnega realizma.

Druga raven knjige je ponovno branje estetike Nicolaia Hartmanna (N. H.), ki ga J. S. začena s Kantom in Heglom ter nadaljuje v teoretsko polje fenomenologije. Ta del knjige je vsebinsko najbogatejši. Temeljni pojem je estetsko naravnani predmet, ki ima dve posebnosti: 1. opazovanje realne obstojnosti, 2. opazovanje za 'nas', ki opazujemo.

Torej se gibljemo še vedno v bližini Kanta, ki loči stvari na sebi in stvari, kot se nam kažejo skozi čute. Uživanje kot eden izmed smotrov umetnosti ima po Kantu svojo izpolnitev v nezainteresiranem opazovanju polnosti predmeta. Estetska percepcija izloča predmet iz realnosti. Tako je estetski opazaj samo napol čutni opazaj. "Nad njim se dviga opazaj drugega reda, posredovan s čutnim vtisom, vendar pa se nanj ne reducira in ima, glede na vrsto akta, razločno samostojnost od njega" (str. 63). Za estetski predmet je prav to opazovanje in dojetje bistvenega pomena.

Estetika N. H. je v ozki povezanosti z delom Romana Ingardna Literarna umetnina, ki nam je na razpolago tudi v

slovenskem jeziku. Gre za koncept plastnosti, ki je v knjigi Demonsko estetsko prikazana kot praksa slikarstva.

3. Smrt dogodja. Tretja raven knjige je usmerjena v devetdeseta leta. Pri tem je potrebno opozoriti na veliko ljubezen avtorja do zahodnoevropske kulture. V postsocialističnih državah, kamor spada tudi Slovenija, imamo poseben pojem kulture kot alibija za koketiranje s politiko. Gre za poslanstvo kulture, ki z vidika mučenice popravlja grehote tega sveta. Zato se J. S. označi za ne-kulturnika. Je pač umetnik in filozof, ki se spušča na tla virtualnih svetov. Ponovitev mu je zato zelo blizu.

Za konec bi le še omenil vprašljiv pojem visoke umetnosti, ki ga določa cena na trgu. Trg je žal organiziran po podobi medijske iluzije. Kako popiše ta razmerja J. S., pa si preberi sam v knjigi Demonsko estetsko, ki jo je, za knjige Slovenske matice zelo nenavadno, opremil Bojan Štokelj.

Klemen Fele

Ervin Dolenc

KULTURNI BOJ

Slovenska kulturna politika v kraljevini SHS 1918–1929, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1996, 405 str.

Ervin Dolenc, rojen leta 1960, je leta 1992 doktoriral na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Pričujoča knjiga je njegova predelana in dopolnjena dizertacija.

Kljub temu, da knjiga ne izraža jasnih in odkritih tendenc po razlaganju današnjega političnega trenutka in današnjih strank, ampak ostaja trdno v prvih desetletjih tega stoletja, je paralel in podobnosti z današnjo Slovenijo toliko, da jih ni moč prezreti. O avtorjevih namelih se ni potrebno spraševati, saj gre dejansko za povsem verodostojen, korekten in argumentiran prikaz naše dokaj bližnje zgodovine. Bolj krivo bo verjetno to, da smo Slovenci narod, ki se ob lastnih napakah nauči le tega, kako jih odlično ponoviti, in ne kako se jim izogniti.

Tako kot smo se leta 1918 rešili iz avstrijskega jarma, kamor smo bili dolgo

vpreženi proti svoji volji, in prvič svobodno zadihali v "naši" prvi nacionalni državi, smo se leta 1991 "osvobodili" dolgoletne srbske nadoblasti in končno zaživeli v čisto naši, edini pravi, domovini. Evforija je bila v obeh primerih izjemno močna in hudičevo kratka. V vsesplošnem navdušenju smo Slovenci doživeli oba, verjetno edina v zgodovini, čudežna trenutka, ko so pripadniki nasprotnih političnih opcij pozabili medsebojne razprtije, zamere in sovraštva in celo uspeli sprejeti neko pomembno odločitev ob skoraj vsenarodnem konsenzu. Seveda je streznitev prišla kmalu. Po umiku prejšnje "oblasti" se je na "tržišču" pojavila cela vrsta za državo in državljane sila pomembnih reči (od šolstva do kulture), ki so potrebovale novega upravitelja. In igre so se začele. Dolenceva knjiga nam krepko olajša razumevanje početja današnjih slovenskih strank. Očitno je namreč, da so se učili pri najboljših.

Kulturni boj, ki se je v Sloveniji začel ob koncu prejšnjega stoletja, je danes, po 50-ih letih bolj ali manj trdnega dremeža, ponovno živahen, nekoliko so se zamenjale le strani in smeri. K nam je bil uvožen iz Nemčije, kjer je "kulturkampf" pomenil predvsem boj za ločitev cerkve od države. Pri nas se je razširil in boj za kulturo nasploh ter je boj za vodilno mesto v njej.

Največji kamen spotike je bilo vsekakor šolstvo. Nedvomno pozitivnim in na obeh straneh političnega spektra odobrenim spremembam (slovenizacija šol) je sledil boj za prevlado med liberalno in katoliško usmeritvijo vzgojno-izobraževalnih programov. Leta med 1918. in 1929. je odlikovala silna politična "stabilnost", saj je redkokatera vlada uspela živeti dlje kot eno leto, prosvetni ministri pa so se zaradi različnih političnih igric, povezanih s tem pomembnim resorjem, menjavali v še krajših ciklih. Če ne upoštevamo Srbske radikalne stranke, ki je v vladi delovala